

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ ТА ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

Ю.О. Мирошниченко, к.е.н.

О.В. Панченко, к.е.н.

Сумський державний університет

У статті проведено аналіз інституційного середовища України та соціальної відповідальності бізнесу. Систематизовано взаємовплив соціально-економічних інститутів та соціальної відповідальності бізнесу через систему рентоутворюючих факторів.

Необхідність розв'язання важливої науково-прикладної проблеми розвитку соціальної відповідальності бізнесу в процесі удосконалення інституційного середовища України обумовлена об'єктивними передумовами та чинниками. По-перше, недосконалість інституційного середовища є одним з головних факторів, що гальмує економічне зростання та конкурентоспроможність підприємств України, призводить до виникнення псевдоринкових відносин та диспропорцій фіскального характеру, створює нерівні правила гри для різних суб'єктів господарювання. Дослідження впливу інституційного середовища дозволяє відійти від обмежуючих передумов (аксіом повної раціональності, досконалої конкуренції, абсолютної інформованості) та розглянути реальну соціальну відповідальність українського бізнесу комплексно та всебічно. По-друге, результатом історично-культурного розвитку для України стало формування певного менталітету та особливих рис характеру підприємця, які створили норми, що істотно відрізняються від норм ринкової економіки. Таким чином, імпортовані формальні інститути з переважно ліберальних норм поведінки розвинених країн не узгоджуються з існуючими неформальним інституційним середовищем України. Тому в українському суспільстві інституціональна матриця, тобто комбінація формальних і неформальних регуляторів на сьогоднішній день є такою, що стимулює пошук неформальних способів вирішення проблем, корупцію, рентоорієнтовану поведінку та низьку соціальну відповідальність бізнесу.

Зазначене актуалізує поглиблене дослідження процесів формування та розвитку соціальної відповідальності бізнесу в умовах інституційних трансформацій України.

В табл. 1 приведені згруповані результати дослідження Світового економічного форуму «Глобальний індекс конкурентоспроможності» за 2008 – 2013 рр. (в таблиці приведені лише дані для аналізу інституційного середовища).

Якість суспільно-політичних інститутів України

	2008 (з 134)	2009 (з 133)	2010/2011 (з 139)**	2012/2013 (з 144)**
Якість суспільно-політичних інститутів	115	120	134	132
А. Державні інститути				
Право власності	123	127	135	134
Захист прав інтелектуальної власності	114	108	113	120
Відволікання державних засобів	97	115	129	117
Довіра суспільства до політиків	101	105	122	120
Незаконні платежі та хабарі			127	133
Незалежність судочинства	119	123	134	124
Фаворитизм в прийнятті рішень	96	109	127	119
Марнотратність державних витрат	98	114	131	128
Тягар державного регулювання	91	108	125	135
Ефективність законодавчої бази	116	130	138	141
Прозорість розробки урядом політичного курсу	114	107	114	123
Витрати бізнесу внаслідок тероризму*	67	46	58	36
Витрати бізнесу внаслідок злочинності та	61	46	65	42
Організована злочинність	98	93	116	94
Надійність поліції	106	108	122	123
Б. Приватні інститути				
Ділова етика підприємств	118	121	130	124
Прозорість проведення аудиту та звітності	113	117	128	122
Ефективність корпоративного управління	89	94	90	113
Захист інтересів міноритарних акціонерів	129	132	138	141
Захист інтересів інвесторів*			93	94

Складено на основі щорічних звітів Світового економічного форуму «Глобальний індекс конкурентоспроможності» <http://www.weforum.org> [1]

*Конкурентні переваги

** Кількість досліджуваних країн (де 1 – країна має найбільший індекс конкурентоспроможності та найсприятливіше інституційне середовище, 139 - країна має найменший індекс конкурентоспроможності та найнесприятливіше інституційне середовище).

За розвитком суспільно-політичних інститутів в 2012-2013 р. Україна займає 132 місце з 144 досліджуваних країн. Спостерігається падіння ефективності корпоративного управління (89 місце з 134 в 2008 р та 113 місце з 144 в 2012-2013 р.), стрімке послаблення захисту інтересів міноритарних акціонерів та інвесторів (129 місце з 134 в 2008 р та 141 місце з 144 в 2012-2013 р.). Слід відзначити слабкий розвиток прав власності (134 місце). Однак чітке розмежування й захист прав власності є обов'язковими для розвитку бізнесу, оскільки саме власність може служити запорукою для залучення фінансування з метою інвестування. Погіршення гарантій прав власності має під собою різні підстави: це корупція в державних органах влади, широкі можливості для неформального впливу на судову владу, недосконале законодавство, недостатньо надійна робота міліції. Зокрема, Україна значно погіршила своє становище в рейтингу незалежності судових органів влади - 124 місце. Це говорить про те,

що через відкладання системної адміністративної реформи українська судова система не сприймається як незалежна гілка влади і залишається під значним впливом ззовні.

Систематизація взаємовпливу соціально-економічних інститутів та соціальної відповідальності бізнесу через систему рентоутворюючих факторів представлено на рис. 1.

Рисунок 1 - Механізм взаємовпливу соціально-економічних інститутів та соціальної відповідальності бізнесу

Очевидно, що власник ресурсів намагається максимізувати рентну складову прибутку. Однак досягнення цієї цілі може бути реалізовано різними способами. Залежно від впливу на економіку діяльність підприємця може бути визначена як «пошук прибутку» та «пошук ренти» (або рентоорієнтована поведінка). Під рентоорієнтованою поведінкою ми будемо розуміти поведінку економічних суб'єктів, яка спрямована на максимізацію власного прибутку та породжує збиток для суспільства.

Наявність можливості отримання рентних доходів у результаті незбалансованості системи породжує в економічних суб'єктів відповідні інтереси та мотиви діяльності. Якщо державні та економічні суб'єкти є носіями рентних інтересів і рентоорієнтованої поведінки та домінують у сформованій системі влади (а саме це характерно для вітчизняної економіки), рентні доходи, рентні інтереси і рентоорієнтована поведінка стають домінуючими в економічному середовищі та визначають основні цілі, напрям та результати її руху. Така інституційна матриця створює нерівні умови для підприємств, руйнує стимули до виробництва. Отримання ренти є коштами, що їх недоотримала продуктивна економіка [2].

Таким чином для покращання діяльності промислових підприємств та соціальної відповідальності бізнесу необхідно на законодавчому рівні створити умови, при яких прибуток на капітал буде встановлюватися відповідно до його продуктивності, а індивідуальні зусилля, що максимізують прибутковість, породжуючи суспільні втрати, перетворити на раціональні управлінські рішення, спрямовані на досягнення стратегічної прибутковості з генерацією добробуту для суспільства. Ситуація, що склалася, потребує переосмислення системи економічних відносин, яка повинна забезпечувати стійкий розвиток усіх її суб'єктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. The Global Competitiveness Report by the World Economic Forum 2001 - 2011 [Електронний ресурс]. – Режим. дост. www.weforum.org/documents/GCR09/index.html
2. Мирошніченко Ю.О. Вплив інституційного середовища на прибутковість підприємств України // Вісник Міжнародного Слов'янського університету Економічні науки. – Харків, 2010. – С. 90-104.

Матеріали надійшли 29 серпня 2013 р.